

Son beş yıla gündem olan konuların Türkiye’de hemşirelik hizmeti sunumuna yansımaları

Reflections of the topics on the agenda in the last five years on nursing service provision in Turkey

Rukiye Kökkız¹, Derya Avan Çınar², Demet İnangil³, Nurdan Yalçın Atar⁴

¹ Fenerbahçe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul/Türkiye, rukiye.kokkiz@fbu.edu.tr, 0000-0002-9164-7584

² İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Fakültesi İstanbul/Türkiye, derya.cinar@istun.edu.tr, 0000-0001-8090-8542

³ Sağlık Bilimleri Üniversitesi/Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, İstanbul/ Türkiye, demet.inangil@sbu.edu.tr, 0000-0002-2532-7224

⁴ Sağlık Bilimleri Üniversitesi/Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, İstanbul/Türkiye, nurdanyalcin.atar@sbu.edu.tr 0000-0002-6318-3882

ÖZ

Bakım hemşirelik mesleğinin temelinde yer almakta ve hemşirelik uygulamaları ile özel bir nitelik kazanmaktadır. Hemşirelik mesleğine özgü olan hemşirelik bakımı, değişen toplum dinamikleri ve teknolojik gelişmeler ile kendini güncellemektedir. Hemşirelik bakımının taşıdığı anlam hep aynı olsa da bakım hizmetinin sunumunda oluşan değişimlerin takip edilmesi önemlidir. Bu nedenle sağlık bakımında güncel gelişmelerin izlenmesi amacıyla ülkemizde hemşirelik bakımında son beş yılın gündemini oluşturan araştırmaların derlenmesi amaçlanmıştır. Derlemeye konu olan araştırmalara “hemşirelik bakımı, Covid-19, kanıta dayalı uygulamalar, sağlık teknolojisi ve afet” anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde, altı başlık altında kategorize edilmiştir. Bunlar; bireyselleştirilmiş bakım, karşılanmamış hemşirelik bakımı, Covid-19 ve hemşirelik bakımı, teknoloji ve hemşirelik bakımı, kanıta dayalı hemşirelik bakımı, afetler ve hemşirelik bakım uygulamalarıdır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde bireyi etkileyen tüm gelişmeler ister teknolojik gelişmeler gibi olumlu ister salgın hastalıklar gibi olumsuz olsun, hemşireliğin odağı birey olduğu için hemşirelik bakım sunumunu etkilemektedir. Hemşireler tüm bu gelişmeleri takip ederek bakıma yansıtılabilmeli ve mesleği geliştirmek için araştırmalar yapmalı bu araştırmalar sonucunda da gerekli düzenlemeleri yapabilmek için rol ve sorumluluk almalıdırlar.

ABSTRACT

Care is at the core of the nursing profession and gains a special quality through nursing practices. Nursing care, which is specific to the nursing profession, updates itself with changing social dynamics and technological developments. Although the meaning of nursing care is always the same, it is important to follow the changes in the delivery of care services. For this reason, it is aimed to compile the research that constitutes the agenda of the last five years in nursing care in our country in order to monitor current developments in health care. The studies included in the compilation were accessed using the keywords “nursing care, COVID-19, evidence-based practices, health technology and disaster”. When these studies are examined, they are categorized under six headings. These; individualized care, unmet nursing care, COVID-19 and nursing care, technology and nursing care, evidence-based nursing care, disasters and nursing care practices. When the researches are examined, all developments that affect the individual, whether positive such as technological developments or negative such as epidemic diseases, affect the delivery of nursing care since the focus of nursing is the individual. Nurses should be able to follow all these developments and reflect them on care, conduct research to improve the profession, and take a role and responsibility to make the necessary arrangements as a result of these researches.

Anahtar Kelimeler:
Hemşirelik Bakımı, Covid-19,
Sağlık Teknolojisi, Afet

Key Words:
Nursing Care, Covid-19, Health
Technology, Disaster

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Fenerbahçe Üniversitesi/Sağlık
Bilimleri Fakültesi, İstanbul/Türkiye,
rukiye.kokkiz@fbu.edu.tr, 0000-
0002-9164-7584

DOI:
10.52880/sagakaderg.1420159

Gönderme Tarihi/Received Date:
15.01.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date:
13.04.2024

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
30.06.2024

GİRİŞ

Hemşirelik mesleğinin temelinde yer alarak özel bir anlam kazanan bakım, mesleki bir yükümlülük olarak görülmekte ve “hemşirelik bakımı” olarak adlandırılmaktadır (Aştı ve Karadağ, 2021). Hemşireler biricik olan bireylerin bakımını, bireye özgü olmasını göz ardı etmeden, gündeme odaklanarak, standartlaştırılmış protokollerin ötesinde onun varlığına saygı duyarak ve bakıma katılımını sağlayarak gerçekleştirmelidir (Acaroğlu ve ark. 2007). Tüm dünyada yaşanan Covid-19 pandemisinin sağlık bakımında oluşturduğu

değişimlerle hemşirelik bakımı da şekillenmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi özellikle ülkemizde sağlık hizmetlerinde yaygın olarak kullanılması hemşirelik bakımının sunumunun kendini güncellemesini gerektirmiştir. Toplumun değişen sağlık bakım tercihleriyle orantılı olarak hastaların kaliteli bakım alma isteği, tıbbi hata oranlarının azaltılması gereği ve maliyet etkili bakım politikaları nedeniyle hemşirelerin kaliteli ve etkin bakım vermeleri için bakımda kanıt temelli uygulamalarda artış görülmektedir (Karagözoğlu, 2023). Geçmiş yıllar ile karşılaştırıldığında artan afet sayıları

ve afetlerin direk olarak insan sağlığını olumsuz yönde etkilemesi hemşireliğin gündeminde yer almaktadır.

Hemşirelik bakımının taşıdığı anlam hep aynı olsa da bakım hizmetinin sunumunda oluşan bu değişimlerin takip edilmesi önemlidir. Bu nedenle Türkiye'deki hemşirelik bakımı alanında son beş yılda (2019-2023) ülkemizdeki hemşirelik bakımı uygulamaları incelenerek bilimsel ilerlemelere katkı sağlamak amacıyla araştırmalar derlenmiştir. Derlemeye konu olan araştırmalara "hemşirelik bakımı, Covid-19, kanıta dayalı uygulamalar, sağlık teknolojisi ve afet" anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılmıştır. Anahtar kelimeler kullanılarak Google Akademik ve PubMed üzerinden ulaşılan çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların konuları doğrultusunda, çalışmalar altı başlık altında kategorize edilmiştir. Bunlar; bireyselleştirilmiş bakım, karşılanmamış hemşirelik bakımı, Covid-19 ve hemşirelik bakımı, teknoloji ve hemşirelik bakımı, kanıta dayalı hemşirelik bakımı, afetler ve hemşirelik bakım uygulamalarıdır.

Bireyselleştirilmiş Bakım

Hemşirelikte bireyselleştirilmiş bakım, etik kodları, değerleri ve hemşirelik felsefesinin temelini oluşturan, insanın bütünlüğü, bireyselliği ve eşsizliğine olan inancın holistik bakış açısıyla uygulama alanında yaşama geçirilmesidir (Altınbaş ve İster, 2020, Doğan ve ark. 2019). Bireyselleştirilmiş bakım aynı zamanda bakımın verildiği bireyin, hemşirenin yaklaşımını hissetmesi, algılaması, geri bildirimler ile bunu ifade etmesidir ve ayrıca sağlık bakım kalitesinin değerlendirilmesinde somut bir ölçüttür (Toru, 2020). Hemşirelerin bireylere bireysel bakım verebilmesi inançlar, kültürler, değerler ve adetler gibi bireysel faktörlerin önceliklendirilmesine bağlıdır (Altınbaş ve İster, 2020). Günümüzde, hemşirelik bakımının uygulanmasında, standartlaştırılmış protokollerden faydalanma eğilimi oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Fakat hemşireler, bakımını verdikleri bireylerin otonomisine ve bireyselliğine saygı duymak zorundadır. Bireyselleştirilmiş bir girişim, daha çok hasta ve hemşire etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (Karayurt ve ark. 2018).

Bakım kalitesinin en önemli göstergelerinden olan bireyselleştirilmiş bakım; sağlık yöneticileri, hemşireler, hasta bireyler ve onların aileleri tarafından, hastanın otonomisi, yaşam kalitesi ve hasta memnuniyeti gibi olumlu hemşirelik bakımı sonuçları ile ilişkilendirilmektedir. Hasta bireylerdeki istenen sonuçlarla birlikte, hemşirelerde de motivasyonun ve iş doyumunun arttığı gözlenmiştir (Toru, 2020). Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN) 2018 Dünya Hemşireler Günü temasında birey merkezli

(bireyselleştirilmiş) bakımın önemini uluslararası bir insan hakkı olduğunu ve kanıta dayalı olarak ispatlandığını vurgulamıştır. ICN sağlık bakımı maliyetlerinin düşürülmesinde, yeterli ve etkili sağlık bakım sistemlerinin oluşturulmasında ve eşitsizliklerin giderilmesinde hemşirelikte bireyselleştirilmiş bakımın etkisinin önemli ve etkili olduğunu belirtmektedir (Özakgöl ve ark. 2022).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Aydın ve Büyükbayram (2020) "hemşirelerin bireyselleştirilmiş bakım algı düzeylerinin iyi olduğunu"

Altınbaş ve İster (2020) "hemşirelerin bireyselleştirilmiş bakım algıları ile bakım verici rollerine ilişkin tutumları arasında pozitif yönde ilişki olduğunu"

Karayurt ve arkadaşları (2018) "hemşirelerin bireyselleştirilmiş bakım vermenin önemini farkında olduğu, fakat yetersiz eleman, personel iş birliğinin yetersizliği, iletişim yetersizliği ve yetersiz eğitim gibi engellerden dolayı bireyselleştirilmiş bakım vermede güçlük yaşadıklarını"

Özakgöl ve ark. (2022) ise "hastaların kendilerine sunulan bakım algılarının yüksek düzeyde bireyselleştirilmiş olduğu ve bu sonucun hastaların memnuniyetinin bir göstergesi olarak değerlendirildiğini" belirtmiştir.

Bu çalışmalar ülkemizde hemşirelerin ve hastaların bireyselleştirilmiş bakım algılarının yüksek olduğunu ve bireyselleştirilmiş bakımın önemini farkında olduklarını ancak birtakım engeller nedeniyle bireyselleştirilmiş bakım vermekte zorlandıklarını göstermektedir.

Karşılanmamış Hemşirelik Bakımı

Karşılanmamış hemşirelik bakımı, çeşitli nedenlerle hastaya uygulanması gereken hemşirelik bakımının hiç verilmemesi, eksik verilmesi ya da yok sayılması olarak tanımlanmaktadır. Karşılanmamış hemşirelik bakımı ilk defa Kalisch (2006) tarafından "hasta bakımının tamamen veya kısmen ihmal edilmesi ya da geciktirilmesi" olarak tanımlanmıştır (Kalisch, 2006, Elmaoğlu ve Özdemir, 2022).

Neden ve sonuçların ulusal düzeyde tanımlanması, uygun Türkçe terimin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmanın panel değerlendirme sonucuna göre; fenomenin tanımlanmasında, sağlıklı ve hasta bireyin ihtiyaç duyduğu hemşirelik bakımının istenen düzeyde olmaması, bakımın yetersiz kalması, bir kısmı veya bakımının uygulanmaması ve karşılanmaması durumlarında; "karşılanmamış hemşirelik bakımı" teriminin benimsenmesi önerilmiştir (Özsaban ve Acaroğlu, 2022).

Bakımın hasta güvenliğini ve kaliteyi tehdit etmesi gibi nedenlerle karşılanmamış bakım, özellikle incelenmesi ve çözülmesi gereken bir hemşirelik sorunudur. Bu sorun hem hemşire ve hasta sağlığını etkilemekte hem de dolaylı olarak bireylerin hastanede kalma gün sayılarının artması ve ek tedavilerin uygulanması ile bakım hizmetlerine ayrılan maliyetin artışına neden olmaktadır (Ergezen ve Kol, 2021). Bireyin bakımının tam olarak karşılanabilmesi; hemşireler için bilimsel temele dayanan planlamaların yapılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi, hizmet içi eğitimlerin verilmesi ve takım çalışması tutumunun iyileştirilmesi ile mümkün olacaktır (Kartal ve ark. 2022).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Elmaoğlu ve Özdemir’in (2022) yaptığı çalışmada, en az bir bakımın kaçırıldığı, fakat tüm çalışmalarda en az ve en sık karşılanan bakımlarda farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların nedeni hemşirelerin iş yoğunluğu, çalışma koşulları ile ortamdaki personel ve materyal farklılıkları, kişisel özellikler gibi nedenlerden dolayı olabildiği düşünülmektedir.

Eskici ve Baykal’ın (2021) yaptığı çalışmada, en sık karşılanmamış hemşirelik bakımlarının genellikle hastaların hareket ettirilmesi, ağız bakımı, karşılanmamış veya geciktirilmiş ilaç uygulamaları, hastanın yatak içi hareketinin sağlanması olduğu görülmektedir.

Eskici ve Baykal (2021) ile Kartal ve arkadaşlarının (2022) yaptıkları çalışmalarda, bir hemşirelerin mesleki ve kişisel özelliklerinin karşılanmamış hemşirelik bakımında önemli etkiler oluşturmadığı belirlenirken, karşılanmamış hemşirelik bakımı konusunda hemşire ve hasta oranı, hemşirelerin mesleki deneyimi, fazla çalışma saatleri, çalışma ortamıyla ilgili doyum düzeyleri, işe devamsızlık durumları ve ekip çalışmasının temelde belirleyici etmenler olduğu görülmüştür.

Güleşen’in (2022) yaptığı çalışmada, karşılanmamış hemşirelik bakımının basınç yaralanmaları, düşmeler, üriner sistem enfeksiyonları, kalp hastalıkları gibi durumlara sebep olduğu, beraberinde hastanede kalma süresinin uzaması, hasta memnuniyetinin düşmesi, hasta ölümlerinin artmasına ve tekrarlı yatışlara neden olduğu ifade edilmiştir.

Bu çalışmalara göre ülkemizde çeşitli sebeplerle zaman zaman hemşirelik bakımının karşılanamadığı bu durumun da hasta bakımında olumsuz sonuçlar oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle iş yoğunluğu, kaynak planlaması gibi önemli iş gücü planlamalarının yapılması gerekliliğinin hasta bakımında ne kadar etkili olduğu görülmektedir.

Covid-19 ve Hemşirelik Bakımı

İlk kez 2019’da Çin’de nefes darlığı, ateş ve akciğerde pnömotik infiltrasyonla uyumlu bulgularla ortaya çıkan hastalık tablosu, daha önce insanlarda görülmemiş yeni tip koronavirüs Covid-19 olarak tanımlanmıştır. Temelde hasta bireylerin hapşırma, öksürme yoluyla saçılan damlacıklara kişilerin teması ile bulaşmaktadır (Akyar, 2020).

Covid-19’lu hastaların belirtileri ve hastalığın seyri bireyler arasında değişiklik göstermektedir. Bu durum Covid-19 hastalarının bireye özgü hemşirelik bakımına ihtiyaç duyduklarına dikkat çekmekte ve hemşirelerin Covid-19 hastalarının tedavisinde ve bakımında önemli rol oynadığını göstermektedir. Hemşirelik bakımında sürekliliğin sağlanması, hastane kalma süresinin kısılması, enfeksiyonun azaltılması, mortalitenin azalması ve yaşam kalitesinin artırılması bakımından önemlidir (Doğan ve Karasu, 2020). Bu sebeple Covid-19 tanısı almış bireylere, uygulanmakta olan kanıtlara dayalı hemşirelik bakım rehberleri doğrultusunda bütüncül hemşirelik bakımının uygulanması önemlidir (Kızıltan ve Usta, 2020) ve Covid-19 pandemisi ile gerek ulusal gerek uluslararası platformda hemşirelik bakımının ve hemşirelik mesleğinin önemi yeniden gündeme gelmiştir (Çevirme ve Aylin, 2020).

COVID-19 ile hemşirelerin mücadelesi klinikte, akademide, yönetimde ve meslek örgütlerinde devam etmektedir. Akademisyenler ve meslek örgütleri, COVID-19 tanılı hastaların hemşirelik bakımında bireylere kılavuz olacak rehberler, videolar, bilgilendirme toplantıları, eğitim materyalleri ile ilgili çalışmalar sunmaktadır. Sağlık çalışanlarının sağlık ve güvenliğinin sağlanması, çalışma koşulları ve ortamının düzenlenmesi, psiko-sosyal desteğin sağlanması, yeterli kişisel koruyucu ekipmanın temini, hasta güvenliği gibi pek çok konuda yönetici hemşireler liderlik rollerini üstlenmektedir (Baykara ve Eyüboğlu, 2020).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Gordon’un Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli’ ne göre (Tolasa ve Akyol, 2020), Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeli’ ne göre (Kızıltan ve Usta, 2020), Watson’un modeline göre (Erikli v ark. 2021), Roy Adaptasyon Modeli’ ne göre (Taşgıt ve Dil, 2022) ve Neuman Sistemler Modeli’ne göre (Uzun ve ark. 2022) olgu sunumları yapılmıştır.

Gebelik (Dündar ve Özsoy, 2020), cerrahi hastaları (Çelik ve ark. 2020), yaşlılar (Düzgün ve Akyar, 2020) ve çocuklar (Aydın ve Sivrikaya, 2022) gibi ayrıcalıklı gruplarda Covid-19’ a yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Covid-19 döneminde de hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin genel tutumlarının olumlu olduğu

bulunmuş; bu tutumları ile çalışma arkadaşları, kurum ve yöneticiye güven düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve çalışma arkadaşlarına olan güven ilişki düzeyinin daha güçlü olduğu saptanmıştır (Yılmaz ve ark. 2022) ancak Covid-19'lu hastalara bakım veren hemşirelerin pandemi döneminden psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir (Kaplan ve ark. 2021).

Pandemi süreci sonunda; hasta bakımında önemli roller üstlenen ve ön cephede yer alan hemşirelerin iş doyumunu ve orta düzeyde merhamet yorgunluğu yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca hemşirelerde, merhamet yorgunluğu artması ile iş doyumunun azaldığı da görülmüştür (Avcı ve ark. 2022).

Bu çalışmalara göre Covid-19 salgını hemşirelik mesleğini görünür kılmış, bireyselleştirilmiş bakımın önemini artırmış ve ayrıcalıklı gruplara yönelik çalışmalar yapılmış olduğunu ancak bu salgının hemşirelerin merhamet yorgunluğu yaşamalarına ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine sebep olduğunu göstermektedir.

Teknoloji ve Hemşirelik Bakımı

Sağlık hizmetlerinin diğer alanlarında olduğu gibi hemşireler de son yıllarda teknolojiyi giderek daha fazla kullanır hale gelmiştir. Mevcut teknoloji, hemşirelik mesleğini birçok yönden ilerletmiş ve hasta güvenliğine katkıda bulunmuştur (Akgerman ve ark. 2022). Teknolojiyle birlikte yapay zekâ çeşitli hemşirelik sorunlarını çözebilenin yanı sıra hastaların, sağlık kurumlarının her an kaydettiği çok miktarda, çeşitli veri biçimlerini analiz ederek hemşirelik bakım ve ihtiyaçlarını destekleyebilmektedir (Ulubay ve ark. 2022). Hemşireler yatak başında yapay zekâ kullandığında, hemşirelik dışı görevlere daha az, bakıma daha çok odaklanabilmekte dolayısıyla hemşirelerin idari görevlerinin hafiflediği belirtilmektedir (Akgerman ve ark. 2022).

Teknolojinin kullanıldığı dijital hastane sistemlerinin hemşirelere yoğun iş programlarının düzenlenmesi, iş yükünün azalması, zamanı etkin kullanma, sürekli hasta takibi, bakımı ve tedavisinde klinik karar destek sistemleriyle doğru karar verme, bölümde eşgüdümün olması gibi katkılar sağladığı bildirilmektedir. Son yıllarda hemşirelik bilişimi ile ilgili atılan yeni adımlar da mesleğin görünürlüğüne artmasında dijital hastane uygulamaları önemi büyüktür (Sütsünbuloğlu ve Sayar, 2021). Teknolojinin eğitimde kullanımı, simüle veya standartlaştırılmış hastaları öğrencilerin klinik akıl yürütme, öykü alma, fizik muayene, hasta tanılama becerileri ve hasta iletişimi geliştirmelerine yardım edecek şekilde kullanmaya yöneltmiştir (Çetin ve Eroğlu, 2020). Bu durumda teknolojilerin kullanımı ve

yönetimi için hemşirelerin gerekli bilgilerle kendilerini donatmaları gerekmektedir (Şendir ve ark. 2019).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Gök ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada, hemşirelerin inovasyona bakışları ile bireysel yenilikleri arasındaki ilişkinin incelenmiş; "hemşirelerin çoğunun inovasyon konusunda bilgilerinin olmadığı, bununla birlikte çoğunun hemşirelik bakımında inovasyonun gerekli olduğunu düşündüğü, çalıştığı birimlerde hemşirelik bakımı uygularken yeni bir ürün geliştirmeye gereksinim duyduğu ve hemşirelik bakımında bir ürün geliştirmek istediği" belirlenmiştir.

Saray ve Ünsal'ın (2020), hemşirelerin teknolojiye ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, hemşirelerin teknolojiye ilişkin tutumlarının oldukça yüksek olduğu ve medeni durum, yaş, eğitim durumu, çalışma şekli, çalışma yılı, kurumun yeterli teknolojik donanımına sahip olma, teknoloji konulu eğitime katılma, kurumdaki teknolojik imkan ve aletlerden faydalanma, kurumda teknolojiyle ilgili hizmet içi eğitim verilme ve verilen eğitimi isteme gibi faktörlerin hemşirelerin tutumunu etkilediği saptanmıştır.

Özkan ve Asar'ın (2022), cerrahi süreç sonucunda taburcu olan hastaların telefonla hemşirelik hizmetinin verildiği çalışmasında, Türkiye'de tele cerrahi hemşirelikte yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmüş fakat tele cerrahi hemşirelik uygulamalarının olumlu etkileri olduğunu gösteren çalışmaların varlığı da saptanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda teknoloji ve hemşirelik bakımının iç içe olduğu, hemşirelerin teknolojiye yönelik tutumlarının olumlu olduğu ve bu konuda eğitim almak istedikleri görülmüştür.

Kanıtı Dayalı Hemşirelik Bakımı

Türk Dil Kurumu (TDK) kanıtı, "Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanaat verici belge, delil, iz, argüman" olarak tanımlamıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Kanıtı dayalı uygulama ise konuya ilişkin literatürü tarama, yapılan tarama sonuçlarını değerlendirme ve bu değerlendirmelere dayanarak karar vermeyi sağlayan klinik problem çözme sürecidir. Aynı zamanda kanıtı dayalı uygulama, sistematik araştırma ile elde edilen en iyi araştırma kanıtının klinik pratikle elde edilen klinik karar verme yeteneği, kişisel deneyim ve hastanın değer ve tercihleriyle bütünleştirilmesi şeklinde de tanımlanmaktadır (Yılmaz ve ark. 2019). Kanıtı dayalı hemşirelik ise, bakımı uygulama alanlarında hemşirelerin klinik uzmanlıklarını, hasta bireylerin tercihlerini ve eldeki elde edilmiş en iyi kanıtları kullanarak alınan karar süreci olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz ve ark. 2019, Ekrem ve Kavlak, 2021).

Hemşirelik yönetmeliğinin, hemşirelerin yetki ve sorumlulukları arasında “Her ortamda bireyin, ailenin ve toplumun hemşirelik girişimleri ile karşılanabilecek sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını belirler ve hemşirelik tanılama süreci kapsamında belirlenen ihtiyaçlar çerçevesinde hemşirelik bakımını kanıta dayalı olarak planlar, uygular, değerlendirir ve denetler” maddesi bulunmaktadır (<https://www.mevzuat.gov.tr/t?MevzuatNo=13830&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Yılmaz ve arkadaşlarının (2019) dahili ve cerrahi kliniklerinde çalışan hemşirelerin yer aldığı bir üniversite hastanesinde yaptığı çalışmada, hemşirelerin kanıta dayalı hemşireliğe yönelik görüş ve tutumlarının orta düzeyde olduğu, hemşirelerin mesleki yayınları takip etme ve bilimsel toplantılara katılma gibi özelliklerin hemşirelerin kanıta dayalı hemşireliğe yönelik görüş ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Özen ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada, hemşirelerin santral venöz kataterle ilişkili enfeksiyonların önlenmesinde kanıta dayalı uygulamalara ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğu, meslekte ve yoğun bakımda geçen çalışma süresinin uzaması, yaşın artması ile hemşirelerin bilgi düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Bilgiç ve arkadaşlarının (2019) yaptığı çalışmada, jinekolojik cerrahi öncesi ve sonrası hemşirelik bakımında kanıta dayalı uygulamaların hasta memnuniyetini arttırdığı, bireylerin hastanede kalma sürelerini, morbidite, komplikasyon ve taburculuk sonrası hastaneye yatışları azaltmada etkili olduğu, fiziksel iyileşmede hızlanmaya neden olduğu görülmüştür.

Küçük ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmada, inmeli hastalarda disfaji yönetimine ilişkin kanıta dayalı rehberlerle bakım veren hemşireler, oluşturulan bu rehberlerin hasta güvenliği, hasta memnuniyeti, mesleki yeterlilik, bakım kalitesi ve hemşire memnuniyetini artıran ve bilgiye ulaşmada kolaylık sağlayan bir kaynak olarak deneyimlediklerini belirtmiştir.

Baran ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada, hemşirelerin mezun olunan okulda ve çalıştığı kurumda kanıta dayalı hemşirelik uygulamalarına yönelik eğitim alma, bilimsel yayın yapma, literatür tarama, araştırma makalesi okuma, bilimsel araştırma yapma, eleştirel makale değerlendirme, bilimsel toplantılara katılma gibi güncel kanıtları takip etme durumlarının düşük olduğu saptanmıştır.

Aygün ve Yıldırım’ın (2021) yaptığı çalışmada ise; hemşirelerin kanıta dayalı hemşirelikle ilgili görüşlerinin olumlu olduğu belirlenmiştir. Hemşirelerin yaş, çalıştıkları birim, eğitim durumu, mesleki yayın okuma alışkanlıkları, yaşanan yerin kanıta dayalı

hemşireliğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler olduğu saptanmıştır.

Bu çalışmalara göre hemşirelerin kanıta dayalı uygulama ile hemşirelik bakımını vermeleri gerektiği, kanıta dayalı uygulamalara ilişkin olumlu görüşlerinin olduğu görülmüştür.

Afetler ve Hemşirelik Bakımı

Birçok afet tanımı bulunmakla birlikte en genel tanımla, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olan normal yaşamı ve insan faaliyetlerini etkileyen olaylara afet denilmektedir (Kalanlar, 2017). Afetlerde birçok kişi fiziksel ve ruhsal sıkıntılar yaşayabildiği hatta yaşamını kaybedebildiği için toplumun önemli bir kesiminin yaşamını olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durumda afetlerin yönetilmesinde hemşirelere büyük sorumluluk düşmektedir. Son zamanlardaki iklim değişiklikleri, savaşlar, göçler ve diğer afete sebep olan unsurlar uluslararası alanda afet hemşireliğinin, eğitiminin ve bu konudaki çalışmaların önemini artırmıştır (Akpinar ve Ceran, 2020).

Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında;

Akpinar ve Ceran (2020) ile Şimşek ve Gündüz (2021), afetlerde hemşirelerin çalışma alanları, rolleri, görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Afetin tüm aşamalarında hemşirelerin sorumlulukları bulunduğunu ve buradaki rollerinin hemşirelik uygulamalarındaki rolleri ile benzer olduğunu belirtmişlerdir. Hemşirelerin, vaka yöneticisi, eğitici, araştırmacı, bakım verici, ekip üyesi gibi rol ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Uran ve Yıldırım (2023) yaptığı çalışmada afet hemşireliği açısından eğitimlerin, sertifikasyonların ve afet tatbikatlarının yetersizliği de hemşirelerin bu alanda yetkinleşememesine neden olabileceğini belirtilmiştir.

Avcı ve arkadaşları 2020 ve 2022 yıllarında yaptıkları çalışmalar ile çeşitli grupların (öğrencilerin, hemşirelerin) afet konusunda bilgi ve bilinç düzeyleri incelenmiştir.

Toraman ve Konal (2023) ile Keskin ve Alan’ın (2023) afetlere müdahalede özyeterlilikleri konusunda yaptıkları çalışmada, eğitimin ve kişisel özelliklerin özyeterliliği artırdığı ve öğrencilerin özyeterliliklerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmalar doğrultusunda afetlerde hemşirelerin önemli rol ve sorumlulukları bulunmakta, lisans ve lisansüstü eğitimdeki öneminden ve daha fazla yer verilmesi gerekmele birlikte bilgi, bilinç düzeyi ve özyeterliliklerinde gruplara göre değişim gösterdiği sonucuna varılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hemşireliğin temelinde yer alan bakım, hemşirelik araştırmalarının da temelini oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde bireyi etkileyen tüm gelişmeler ister teknolojik gelişmeler gibi olumlu ister salgın hastalıklar gibi olumsuz olsun, hemşireliğin odağı birey olduğu için hemşireliği, dolayısıyla hemşirelik araştırmalarını etkilemektedir. Bu konuda hemşirelere büyük sorumluluk düşmektedir. Hemşireler ve bu gelişmeleri takip ederek kanıt dayalı uygulama olarak bakıma yansıtılabilmeli ve mesleği geliştirmek için araştırmalar yapmalı bu araştırmalar sonucunda da gerekli düzenlemeleri yapabilmek için rol ve sorumluluk almalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Acaroğlu R, Şendir M, Kaya H, & Soysal E. (2007). Bireyselleştirilmiş hemşirelik bakımının hasta memnuniyeti ve yaşam kalitesine etkisi. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(59): 61-7.
- Akgerman A., Yavuz E. D. Ö. Kavaslar İ., & Güngör S. (2022). Yapay zekâ ve hemşirelik. *Sağlık Bilimlerinde Yapay Zekâ Dergisi*, 2(1): 21-7. <https://doi.org/10.52309/jaihs.v2i1.36>.
- Akpınar N.B., & Ceran M. (2020). Afetlerle ilgili güncel yaklaşımlar ve afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1): 28-40.
- Akyar İ. (2020). Covid-19 hastalarında akut solunum sıkıntısı sendromu (ARDS) yönetimi ve hemşirelik bakımı. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7 (Özel Sayı): 8-14. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.775677>.
- Altınbaş Y, & İster E. D. (2020). Hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları ve bireyselleştirilmiş bakım algıları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(4): 246-54. <https://doi.org/10.17942/sted.621856>.
- Aştı T. A., & Karadağ A. (2021). Hemşirelik Esasları. (2. Baskı). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık (178 p).
- Avcı A., Çavuşoğlu E., Moran M., & Meral G. (2022). Covid-19 tanısı alan hastaya bakım veren hemşirelerde merhamet yorgunluğu ve iş doyumu arasındaki ilişki. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2): 43-52. <https://doi.org/10.53493/avrasyasbd.997016>.
- Avcı S., Kaplan B., & Ortabağ T. (2020). Hemşirelik Bölümündeki Öğrencilerin Afet Konusundaki Bilgi ve Bilinç Düzeyleri. *Resilience*, 4(1): 89-101. <https://doi.org/10.32569/resilience.619897>.
- Avcı S., Kaplan B., Ortabağ T., & Arslan, S. (2022). Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Afet Konusundaki Bilgi ve Bilinç Düzeyleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1): 94-108. <https://doi.org/10.35341/afet.1034678>.
- Aydın B., & Sivrikaya S. K. (2022). Covid-19 pandemisinin çocuklar üzerindeki etkisi ve hemşirelik bakımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 38(1): 61-70. <https://doi.org/10.53490/egehemsire.818195>.
- Aydın, L. Z., & Büyükbayram, Z. (2020). Hemşirelerin mesleki tutumlarına göre bireyselleştirilmiş bakım algıları. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 12(2), 198-206. <https://doi.org/10.5336/nurses.2019-71122>.
- Aygün O., & Yıldırım M. (2021). Hemşirelerin kanıt dayalı uygulamalara yönelik tutumları: tanımlayıcı bir çalışma. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 4(3): 327-38. <https://doi.org/10.52538/duhes.1033115>.
- Baran G.K., Atasoy S., & Şahin S. (2020). Hemşirelerin kanıt dayalı hemşirelik uygulamalarına yönelik farkındalık ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3): 352-9. <https://doi.org/10.34087/cbusbed.699410>.
- Baykara, Z. G., & Eyüboğlu, G. (2020). Covid-19 pandemisinde hemşirelik bakımı. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9-17. <https://dergipark.org.tr/en/pub/gsbdergi/issue/56673/790250>.
- Bilgiç D., Yağcan H., Güler B, & Aypar N. N. (2019). Jinekolojik cerrahide ameliyat öncesi ve sonrası kanıt dayalı bakım uygulamaları. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 6(2): 114-21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sagakaderg/issue/46295/527292>.
- Çelik G. O., Evkaya N., Eskidemir S., Dalfidan B., & Arzu T. (2020). Covid-19 salgınında cerrahi: Cerrahi sürece genel bir bakış ve hemşirelik bakımı/yönetimi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2): 221-7. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikcusbfd/issue/55773/746174>.
- Çetin B., & Eroğlu N. (2020). Hemşirelik bakımında teknolojinin yeri ve inovasyon. *Acta Medica Nicomedia*, 3: 3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/actamednicomedia>.
- Çevirme A., & Aylin K. (2020). Covid-19 pandemisi ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5): 46-52. <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/54658/723821>.
- Doğan A., & Karasu F. (2020). Covid-19 hastası ve hemşirelik bakımı: olgu sunumu. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13 (Covid-19 Özel Sayı): 53-8. <https://dergipark.org.tr/en/pub/vansaglik/issue/56982/736088>.
- Doğan, P., Tarhan, M., & Kürklü, A. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin bireyselleştirilmiş bakım algıları ile ahlaki duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. <https://doi.org/10.5222/HEAD.2019.119>.
- Dündar T., & Özsoy S. (2020). Gebelikte yeni tip korona virüs enfeksiyonu (Covid-19) ve hemşirelik bakımı. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 6(2): 125-35. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kashed/issue/58386/716046>.
- Düzgün G., & Aykar F. Ş. (2020). Covid-19: Yaşlılarda Bakım Yönetimi ve İzlem. (1. Baskı). Ankara: Türkiye Klinikleri, 47-52 p
- Ekmek E. C., & Kavlak O. (2021). Polikistik over sendromunda kanıt dayalı uygulamalar ve hemşirelik bakımı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 30(2): 119-126. <https://doi.org/10.17827/akt.876521>.
- Elmaoğlu, E., & Özdemir, S. (2022). Pediatri Hemşireleri Tarafından Karşılanamayan Bakım ve Nedenleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 15(2), 175-185. <https://doi.org/10.46483/deuhfd.971502>.
- Ergezen, F. D., & Kol, E. (2021). Karşılanamayan hemşirelik bakımı. *Journal of Education and Research in Nursing*, 18(4). <https://doi.org/10.5152/jern.2021.16768>.
- Erikli N. H., Yıldırım Y., Aykar F. Ş., & Fadiloğlu Z. Ç. (2021). İnsan bakım modeli'nin hemşirelik bakımında kullanımı: Covid 19. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2): 227-34. <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.877775>.
- Eskici, G. T., & Baykal, Ü. (2021). Karşılanmayan hemşirelik bakımı. <https://doi.org/10.5222/SHYD.2021.28190>.
- Gök H., Aksu D., & Hakyemez A. (2020). Hemşirelerin inovasyona bakış açıları ile bireysel yenilikçilik durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2): 128-34. <https://doi.org/10.47115/jshs.78357>.
- Güleşen, G. (2022). Hemşirelik Bakımında Önemli Bir Kavram: Karşılanamayan Hemşirelik Bakımı ve Nedenleri. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 42-49. <https://doi.org/10.51536/tusbad.1042757>.
- <https://sozluk.gov.tr/ErişimTarihi:30.06.2023>.
<https://www.mevzuat.gov.tr/t?MevzuatNo=13830&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 30.06.2023.
- Kalanlar B. (2017). Afet Hemşireliği. s:12. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara
- Kalisch, B. J. (2006). Missed nursing care: a qualitative study. *Journal of nursing care quality*, 21(4), 306-313.
- Kaplan E., Aktaş M. C., & Kaya H. (2021). Covid-19 pandemi korkusu ile hemşirelerin bakım verici rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 3(3): 135-40. <https://doi.org/10.48071/sbuhemsirelik.997960>.

- Karagözoğlu Ş, Demiray A, & Doğan P. (2023). Temel hemşirelik uygulama için esaslar. (1. Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri (133-134 p)
- Karayurt Ö., Ursavaş F. E., & İşeri Ö. (2018). Hemşirelerin bireyselleştirilmiş bakım verme durumlarının ve görüşlerinin incelenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2); 163-9. <https://doi.org/10.31067/0.2018.8>.
- Kartal, H., Çamlıca, T., & Özkan, A. (2022). Yoğun Bakımlarda Karşılanmayan Hemşirelik Bakımı ve Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. <https://doi:10.54304/SHYD.2022.75547>.
- Keskin A. Y., & Alan H. (2023). Hemşirelik Lisans Öğrencilerinin Afete Müdahale Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi. *Etkili Hemşirelik Dergisi*, 16(3): 332-342. <https://doi.org/10.46483/jnef.1327474>
- Kızıltan B., & Usta A. (2020). Covid-19 hastalığı ve hemşirelik bakımında örnek bir model: Olgu sunumu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(6): 446-55. <https://doi.org/10.17942/sted.804175>.
- Küçük E. Ö., & Kapucu S. (2021). Hemşirelerin disfaji yönetiminde kanıta dayalı rehber kullanımına yönelik deneyimleri (Nitel bir çalışma). *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 8(1): 35-42. <https://doi.org/10.31125/hunhemsire.906943>.
- Özakgöl, A. A., Acaroğlu, R., Şendir, M., Atar, N. Y., & Eskimez, Z. (2022). Hastaların ve Hemşirelerin Bireyselleştirilmiş Bakım Algılarının Değerlendirilmesi. *Journal of Academic Research in Nursing (JAREN)*, 8(1). <https://doi:10.55646/jaren.2022.55376>.
- Özen N., Köse T., & Terzioğlu F. (2020). Santral venöz kateter enfeksiyonlarının önlenmesinde kanıta dayalı uygulamalar: Yoğun bakım hemşirelerinin bilgileri. *Turkish Journal of Intensive Care*, 18(2): 91-8. <https://doi: 10.4274/tybd.galenos.2019.25991>.
- Özkan S., & Asar A. S. (2022). Cerrahi hemşireliğinde tele sağlık uygulamaları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 38(1): 43-8. <https://doi.org/10.53490/egehemsire.777580>.
- Özsaban, A., & Acaroğlu, R. (2022). Karşılanmamış Hemşirelik Bakımına Kavramsal Bakış: Bir Delphi Çalışması. <https://doi:10.54304/SHYD.2022.46362>.
- Saray H., & Ünsal A. (2020). Hemşirelerin teknolojiye ilişkin tutumları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3: 423-9. <https://doi.org/10.31067/0.2020.291>.
- Sütsünbuloğlu E., & Sayar S. (2021). Dijital Hastane ve Hemşirelik Bakımı, s. 115-28. <https://acikerisim.karatay.edu.tr/handle/20.500.12498/5713>.
- Şendir M., Şimşekoğlu N., Abdulsamed K., & Sümer K. (2019). Geleceğin teknolojisinde hemşirelik. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 1(3): 209-14. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbuhemsirelik/issue/50916/592772>.
- Şimşek P., & Gündüz, A. (2021). Türkiye'de afet hemşireliği. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(3): 469-476.
- Taşgıt A., & Dil S. (2022). Covid-19 tanılı postpartum dönemdeki kadının roy adaptasyon modeline göre hemşirelik bakımı. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 181-9. <https://doi.org/10.46413/boneyusbad.1028142>.
- Tolasa, A. G., & Akyol, A. (2020). Covid-19 tanılı hastanın gordon'un fonksiyonel sağlık örüntüleri modeli'ne göre hemşirelik bakımı: olgu sunumu. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 24(3), 184-189. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ybhd/issue/59354/768370>.
- Toraman A. U., & Konal E. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin Afete Müdahalede Öz Yeterliliklerinin Belirlenmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2): 509-514.
- Toru F. (2020). Hemşirelik uygulamalarının kilit noktası: Bireyselleştirilmiş bakım. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 46-59. <https://dergipark.org.tr/en/pub/amusbfd/issue/52200/505152>.
- Ulubay S., Özcan E., & Ayoğlu T. (2022). Hemşirelik bakım ve uygulamalarında yapay zekâ kullanımının önemi. *Sağlık Bilimlerinde Yapay Zeka Dergisi (Journal of Artificial Intelligence in Health Sciences)*, 2(2): 13-7. <https://doi.org/10.52309/jaihs.v2i2.42>.
- Uran B. N. Ö., & Yıldırım B. (2023). Büyük Felaket: Afet Hemşireliği ve Afet Farkındalığı. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2): 749-754.
- Uzun L. N., & Cerit B., Ak B. (2022). Neuman Sistemler Modeli'ne göre covid-19 tanılı hastanın hemşirelik bakımı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 3(1): 71-90. <https://doi.org/10.53490/egehemsire.939895>.
- Yılmaz D., Demir Ş., Kayaloğlu M., & Usta Y. Y. (2022). Covid-19 sürecinde örgütsel güvenin hemşirelerin bakım verici rollerine ilişkin tutumları üzerine etkisi. *Türk Hemşireler Derneği Dergisi*, 3(2): 99-112. <https://dergipark.org.tr/en/pub/thdd/issue/73812/1119716>.
- Yılmaz D., Düzgün F., & Dikmen Y. (2019). Hemşirelerin kanıta dayalı hemşireliğe yönelik tutumlarının incelenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4): 713- 9. <https://doi.org/10.31067/0.2018.91>.